Ն. 5526— 1885 ՄԱՅԻՍ 4 ՀԻՄԱՆ ԻՐԹԷՍԻ ՄԻՆՉ 25 ԻՆՉԻ ԱԼԱՖՐԱՆԿԱ 16 ՄԱՅԻՍ 1885 — Ն. 5526

ՓԻԵԱԹԼԱՐ
ՍԿՀՎԻՉ ՄԷՀԲԱ 8
ՆՎԻՐԸ ՍՂԶԳ 4
ԻՒՂ ՍՂԶԳ 2
ԲՈՍԲԱ ԻՒՃՔՎԵՒ ԱԻԳՈ ՏԻՐ։

ՄԱՍԱՇՏԱՒԻՒ ՔԱՂԱՔԱՑԻ

ՍԱՀԻՊԻ ԻՄԹԻԵԱՉ ԿԱՐԱՊԵՏ Ց. ՓԱՆՈՍԵԱՆ
1301 Է ՄԱՅԻՍ — 1302 ՇԱՊԱՆ 2

ԻԼԱՆԱԹ
ԻԼԱՆԱԹՔՆ ՍԱԹՔՐՔ
40 ԿԱՐԱ ՍՔՐ։
Գալաթատա Իքսի Քան Ն°.41

20 ԲԱՐԱ.

20 ԲԱՐԱ.

ԻՃՄԱԼՔ ԱՀՎԱԼ

—o—

Ռուսիա իլէ Ինկիլթերրա պէ յնինտէ հուսուլի մուվաֆֆագաթա տայիր հէնուզ պիր խապերի գաթի հօգ իսէ աէ, պահրը Հազէզ սահիլինտէ Գրաղնօվոխսք լիմանքնա կէօնտերիլէն երզագը ասկերիյեէ իլէ էտվիլեէյի Թըպպկյեէնին, Աշգ—ապատէ, եանի տահա իլէրուէէ սէվգընէ, Բէթէրսպուրկտա իճթիմա խէն պիր մէճլիսի հարպ Թարաֆքնտան գարար վերիլմէսի, վէ Ինկիլթերրա տէվլէթինին Հէրաթա իսթիհ.քամ վերմէք իւզրէ, զապիթլէր կէօնտերմէսի, մէսէլէնին հէնուզ քիւլիյէն պէր Թարաֆ օլունմասընա էմարէ ատտ օլունմազ։

Աֆղանիսթան հուտուտունտա, Ինկիլթերրա գօմիսէրի սապգ ժէնէրալ Լիւմսդէն, Լօնտրաեա ավտէթ իսթէմէք իւզրէ, Մէշէհտէ մուվաֆըգ լէթ իսթիշ տիր, պու հալտէ միւմայիլյհ, Իրան Թարիգյլէ ավտէթ իտէճէկինտէն, օրաճա տախի պագը Թահգըգաթը ասկերիյեէ իճրա իթմէսի իհթիմալտէն տիր։

Էվրօբատա էֆքարը ումումիյեէ, պու տէֆաքի միւզաքէրաթը սուլհիյեէնին, օլսա օլսա, հէման պիր միւթարէքէյի մուվագգաթա նազրըյլա պագըլմագլըգ Թարաֆքնտա պուլունմագտա տըր։

Ինկիլթերրա Թարաֆքնտան, մուհաֆազայի սուլհու սալահ էֆքէարըյլա ֆէտաքեարլըգ իտիլմիշ իսէ տէ, Ռուսիանըն, Աֆղանիսթան հուտուտունա գատար կէնիշլէնմէսի, Հինտիսթան ալէյհինտէ պիր Թէհտիտ տայիմիեի մուճիպ օլմագտա տըր։

Պինաէն ալէյհ տիրլօմաթլար, պէյն էլ տէվլէթէյն, տէրհալ միննասէպաթըն գաթի իտիլմէսինի մէննէ մուվաֆֆագ օլսալար պիլէ, հարպըն մուխթագա զուհուր իտէճէկի, Ռուսիա զաղէթալարընըն լիսանընտան, Ռուսիա տէվլէթինին Թուրքիստէն Թաքիգտէն ֆէհմ օլունմագտա տըր։

Ռուսիա տէվլէթի պու Թէտապիրլէրիյլէ, Աֆղան հուտուտու մէսէլէսինին Թէսվիյեէյի հազրըէսինին, մուվագգաթ պիր շէյ օլմասը էֆքեարընտա պուլունտուղունու կէօսթէրմէքտէ տիր։

Ռուսիանըն Թէտապիրի մէղքիւրէսի ճիւմլէսինտէն օլմագ իւզրէ, Աշգապատ իլէ Մէրխաս պէ յնինտէ շըմէնտըֆէր ինչասը իչին, տէմիր չըպգալար սիբաբըշ իթմիշ տիր։

Իշպու շըմէնտըֆէր խաթթը, Հէրաթա տօղրու Թէմտիտ օլունագաճագ տըր։

Պու սայէտէ, Ռուսիա ասկերի, պիր գայ կիւն զարֆընտա, Հէրաթ բիշկեճընա վասլ օլուպ, արգասընտան միւհիմմաթ վէ էրզագ եէ. Թիշարմէքլիք տախի գօլայ օլա. ճագ տըր։

Ինկիլթերրա տէվլէթի, Հէրաթըն, Հինտիսթանը Թէհտիտ միւդԹէտիր պիր տէվլէթ եէտինէ տիւշմէսինի իլԹիզամ բօլիթիգասընտա սապիթ գատէմ, վէ Ռուսիա տախի, Հէրաթը խաթիլա նիյեէթինտէ մուսիրը (խարար իտիճի) պուլունտուղու, ԹահԹը նազարը տիդգաթա ալընըր իսէ, եինէ պիր կիւն մուԹլագա մուհարբէպէ զուհուր իտէճէկինէ չիւրհէ հասըլ օլմագտա տըր։

Ինկիլթերրա, միւզաքէրաթը հազրըէտէ, Ռուսիանըն Հէրաթը, հիչ պիր վագըթտա իշղալ իթմէեէճէկինէ տայիր, Թէհհիւտաթը գաթիա խաթէմէքտէ, վէ Ռուսիա տախի, զալիպա իրէ ուն սէրերէք վագըթ կէչիրմէքտէ տիր։

Տէվլէթի միւշարիէյհանըն իշպու հարէքէթինէ պինաէն, Աժանս Հավաս Թէլէկրաֆ չիրքէթինին նէշր իթտիկի պիր Թէլէհրաֆնամէսինտէ, Ալմանիանըն, պա խուսուս Լօնտրատա պուլունան տիպլօմաԹլարընըն, մուհարէպէ զուհուր իտէճէկի ֆիքրինտէ պուլունտուղարը պէեան օլունմուշ տուր։

Մ. Կլատսթընըն Ռուսիաեա կէօսԹէրտիկի սէմահաթ վէ ֆէտաքեարլըգ, Էվրօբատա օլ մէրԹէպէ մուճիպլի Թէճաճիւպ օլմուշ տուր քի, պիր Իթալեա զաղէթասը, միշարիէյհին պու հալինի, առաքեալլարա լաբզ պիր հալ ատտ իլլէմիշտիր։

Ինկիլթերրա տէվլէթինին, միւզաքէրաթը սուլհիյհինին հուսուլէ կէլմէսինէ Թէքմիլ իւմիտ օլմագընտան, պագը Աֆրիգաճա Թէչէպիւսաթընտան վազ կէչտիկի, վէ ասկերինի ատ կերի չէքմէկէ գարար վիրտիկի, հավատիսաթը Թէլէկրաֆիյեէտէն տիր։

ԹԷԼԷԿՐԱՖԻՅԷ

—o—

Լօնտրա, 15 մայիս

Տէյլի Նիուզ զաղէթասընըն պիր սուրէթի գավիյեէտէ սէօյլէտիկինէ կէօրէ, Ռուսիա–Աֆղանիսթան Թահտիտի հուտուտունա տայիր Լօնտրատա զուհուրա կէլէն իթթիֆագ, ումումի սուրէթտէ Ռուսիա Թարաֆընտան գապուլ օլունուպ, ֆագաթ եալընըզ իքինճի մէրԹէպէտէ էհէմմիյեէթի պուլունան պիր եախօտ իքի նօգԹա հագգընտա Թատմին Թէսվիյեէ Թալէպինտէ պուլունմուշ տուր։

Լօնտրա, 15 մայիս

Ինկիլթերրա տէվլէթի, Ռուսիա–Աֆղան հուտուտ մէսէլէսի Թատմիլ ու Թէսվիյեէսինէ տայիր, Ռուսիա Թարաֆընտան զուհուրա կէլէն Թէքլիֆի գապուլէ մէյհալ պուլունտուղունտան, սուլհ ու սալահըն պագասընա տայիր պուլունան Թէէսսիր, Թէքրարէն արԹմաեա պաշլամըշ տըր։

Պէկլրատ 13 մայիս

Եէնի գապինէ չու ամԹաէքի սուրէթտէ ԹէքԹէքլիւլ իթմիշ տիր։

Մ. Գարաշանին մէճլիսի վիւքէլա րիեասէթինէ խարիճիյեէ վէքեալէԹինէ, Մ. Մարինօվիչ տախիլիյեէ վէքեալէԹինէ, վէ Մ. ՌէՔրօվիչ տախի հարպիյեէ նէզարէԹինէ Թայինն գըլընմըշլար տըր։

ՀԱՎԱՏԻՍԱԹ

—o—

Թարաֆը էշրէֆի հազրէթի Շահանէտէն, քեաԹիպի խուսուսիի Շէհրիարի Րէչիտ պէյ էֆէնտի հազրէթլէրինէ իմթիեազ նիշանընըն ալԹուն մէտալեէսի իհսան պույրուլտուղու իլթիֆաթ տիր։

— Հասան Ֆէհմի քաշա հազրէթլէրինին, բէնչէմպիհ կիւնիւ Տէրսաատէթէ վիրուլէրինէ ինԹիզար օլունմագտա իտի իսէտ, միշարիլէյհին եա էօնիւմիւզտէի բազար իրթէսի, եախօտ բէնչէմպիհ կիւնիւ Տէրսաատէթէ վաըլ օլաճագլարը խապէր ալընմըշ տըր։

Միշարիլէյհ հազրէթլէրինին պէրլինէ ուղրամըշ օլտուգլարը տախի շաեի օլմուշ տուր։

—Պունտան պէօյլէ վիլաեէԹլէրտէ տախի բօլիս ԹէչքիլաԹը մուգարրէր պուլունաուղունա մէպնի, պու պապտէ նէզարէթի զապԹիէէտէն վիլաեաթ վալիլէրինէ խաամիմէն պիր գըԹա Թահրիրաթ իրսալ գըլընտըգը միսալտախպէր տիր։

— Սալթանաթը սէնիյէէնին Սխօգօլմ սէֆիրի բրէնս Գարաճա բաշա հազրէթլէրինին մաաշընա, շէհրի 20 լիրա իլավէ օլունտուղունու ԳօնսԹանթինօբօլիս եազըեօր։

—Իսթանպօլտա Ֆաղլը բաշատա Պինպիր տիրէք տինիլէն մահալտէ պուլունան իւսԹիւ այգգ Թէքէ բէնճիրելէրինին էթրաֆքնա, պիրինճի տայիրէյի պէլէտիէ Թարաֆքնտան տիվարլար ինչա իթմէրլիպ իւզրէնէ տէմիր չուպուգլար վազ օլունմուշտուր։

—Պէյ օղլունտա պիր իթալիանընը իւչ սաաԹտա եէւրիւեէրէք Թարապիաեա կիտէպիլէճէկի իւզրինէ էլլի լիրա ալմագ չարԹը յլա տիկէր պիրիսինէ պահսա կիրիչիպ վէ ֆիլ վագը տէտիկի միւտտէԹտէ Թարապիատա վագը Իէթալա նամ լօգանԹաեա վասըլ օլմասը իւզրինէ, պու պահսընը հագիգաթընը անլամագ իւզրէ արգասընտան արապա էլէ կիմմիշ օլան տօսԹլարը էլէ պիրլիքտէ մէզքիւր լօգանԹատա Թաամ իտիպ էյլէնտիքլէրի, վէ մէրգուման էլլի լիրաեը ալըպ իթալիա խասԹէխանէսինէ հիպա իթմիշ օլտուղու մէրվի տիր։

—Կէչէնէլէրտէ Գատը քէօյինտէ վուգու պուլան արպէտատա մազնուն պուլունան ԵէՀուտի Հարուն պագտատ էֆէնտիյէ իլԹիֆաթ էտէրէք տէրհալ Ռուսիա Թարաֆընտան Ռուսիա Թարաֆընտան Ռուսիա Թարաֆընտան

ԳՎՈՒՇՔ

— ○ —

ԱՂՋԱՏԱՐԱԾ ՅԱՆ ՎԱՂԵՎՍՏՅԱՆԻՆ

Ֆ. ՊԵՏՐՈՍՅԱՆԻՑ

Ես ամեն օր, ամեն ժամ, ամեն վայրկյան քեզ եմ մտածում, իմ հոգու հոգի, իմ կյանքի կյանք, իմ սրտի սիրելի, իմ միակ ընկեր, իմ միակ բարեկամ, իմ միակ ապավեն, իմ միակ հույս, իմ միակ մխիթարություն, իմ միակ ուրախություն, իմ միակ ցնծություն, իմ միակ զվարճություն, իմ միակ զբաղմունք, իմ միակ զբաղեցուցիչ, իմ միակ զվարճացուցիչ, իմ միակ ուրախացուցիչ, իմ միակ ցնծացուցիչ, իմ միակ մխիթարիչ, իմ միակ ապավինիչ, իմ միակ հույսի ապավեն, իմ միակ ընկերուհի, իմ միակ բարեկամուհի, իմ միակ սիրելի, իմ միակ սիրելի, իմ միակ սիրել

Կ. Գոլիս 3 մայիս 1883

(Ի ՏԵՂԻՆ)

Հետեւեալ կիրճն ալ նոր ոճրագործութեանց վկայ մը հանդիսացաւ, որ Ղարաղաչ գիւղին մօտ տեղի ունեցաւ։ Ղարաղաչ գիւղի մէջ ապրող Գեղամ Ղազարեան անունով հայ մը, որ Ղարաղաչի մէջ ունի ջրաղաց մը եւ հողագործութեամբ կը զբաղի, ամառնային եղանակին իր ընտանիքը կը թողու գիւղին մէջ, ինքն ալ կ՚երթայ ջրաղացին քով կը բնակի։ Ուրբաթ օր մը, որ 27 Ապրիլն էր, Գեղամ Ղազարեան իր ջրաղացին մէջ կը գտնուի, երբ յանկարծ կը տեսնէ, որ Ղարաղաչ գիւղէն երկու ձիաւոր կուգան իր կողմը։ Ձիաւորներէն մէկը Գեղամի ծանօթ Ղարաղաչցի Մուսա անունով մէկն էր, իսկ միւսը՝ անծանօթ մը։ Մուսա կը մօտենայ Գեղամի եւ կ՚ըսէ անոր, որ Ղարաղաչի մէջ ինքը ունի ձի մը, որ կը կաղայ, եւ ուզեց որ Գեղամ զայն նայի։ Գեղամ ձին կը նայի եւ կ՚ըսէ, որ ձին ոչինչ ունի, միայն թե ոտքի մէկ մեխը ինկած է, եւ կրնայ զայն հանել։ Մուսա կ՚ըսէ, որ ինքը մեխ չունի, եւ Գեղամ կ՚ըսէ, որ ինքն ալ մեխ չունի։ Մուսա կ՚ըսէ, որ ինքը կ՚երթայ Ղարաղաչ գիւղը մեխ գտնելու, եւ Գեղամ կ՚ըսէ, որ ինքն ալ կ՚երթայ գիւղը ջրաղացին համար քար գտնելու։ Ասոնք ըսելով՝ Մուսա եւ անծանօթ ձիաւորը կ՚երթան Ղարաղաչ գիւղը, իսկ Գեղամ կը մնայ ջրաղացին քով։ Ժամ մը վերջ Գեղամ կը տեսնէ, որ Մուսա եւ անծանօթ ձիաւորը կուգան ջրաղացին քով, եւ Մուսա կ՚ըսէ Գեղամի, որ ինքը մեխ չէ գտած, եւ Գեղամ կ՚ըսէ, որ ինքն ալ քար չէ գտած։ Ասոնք ըսելով՝ Մուսա եւ անծանօթ ձիաւորը կ՚երթան։ Գեղամ կը մնայ ջրաղացին քով։ Ժամ մը վերջ Գեղամ կը տեսնէ, որ Մուսա եւ անծանօթ ձիաւորը կուգան իր կողմը, եւ Մուսա կ՚ըսէ Գեղամի, որ ինքը մեխ չէ գտած, եւ Գեղամ կ՚ըսէ, որ ինքն ալ քար չէ գտած։ Ասոնք ըսելով՝ Մուսա եւ անծանօթ ձիաւորը կ՚երթան Ղարաղաչ գիւղը, իսկ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՍՈՑԻԱԼԻՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԻ

Հ Ա Տ Ո Ր

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ՊԱՏՄՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ

ՀԱՏՈՐ Բ.

ՍՍՌՄ ԳԱ ՀԱՀԳ, ՀՍԽՀ ԳԱ ԳԱՀԱ ՀԱՄԱՏԵՂ ԱՇԽԱՏԱԿՑՈՒԹՅԱՄԲ

ԵՐԵՎԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՍՀ ԳԱ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

1963

Հրատ. խմբագիր Ա. Ա. Ղազինյան
Տեխ. խմբագիր Ա. Ա. Ղազինյան
Սրբագրիչ Ա. Ա. Ղազինյան
Ձևավորումը նկարչի
Հանձնված է արտադրության 15/VII 1963 թ.
Ստորագրված է տպագրության 15/X 1963 թ.
Թուղթ 70×108 1/16, 23,5 տպ. մամուլ + 1 ներդիր։ Հրատ. 24,64 մամուլ։
ՀՍՍՀ 00116։ Պատվեր 373։ Տպաքանակ 3000։
Գինը 1 ռ. 30 կ.
Հայկական ՍՍՀ Գիտությունների ակադեմիայի տպարան, Երևան, Բարեկամության 24։

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Նախաբան	5
Ներածություն	7
Գլուխ I. Հայ ժողովրդի ծագումը և ազգային կազմավորման հարցը	17
Գլուխ II. Հայկական լեռնաշխարհի ցեղերը և ցեղային միությունները մ. թ. ա. II հազարամյակում	37
Գլուխ III. Հայկական լեռնաշխարհի ցեղերը և ցեղային միությունները մ. թ. ա. I հազարամյակում	70
Գլուխ IV. Հայկական լեռնաշխարհի ցեղերի և ցեղային միությունների տնտեսական կյանքը	102
Գլուխ V. Հայկական լեռնաշխարհի ցեղերի և ցեղային միությունների սոցիալական կարգերը	131
Գլուխ VI. Հայկական լեռնաշխարհի ցեղերի և ցեղային միությունների կրոնական պատկերացումները	161
Գլուխ VII. Հայկական լեռնաշխարհի ցեղերի և ցեղային միությունների մշակույթը	187
Գլուխ VIII. Հայկական լեռնաշխարհի ցեղերի և ցեղային միությունների պետականության ձևավորումը	213
Եզրակացություն	241
Ցանկ հիշատակված գրականության	247
Ցանկ հիշատակված աղբյուրների	263
Ցանկ հիշատակված անձնանունների	267
Ցանկ հիշատակված աշխարհագրական անունների	275
Ցանկ հիշատակված ցեղերի և ցեղային միությունների	283
Ցանկ հիշատակված ազգերի և ցեղերի	287
Ցանկ հիշատակված պետությունների	289
Ցանկ հիշատակված քաղաքների	291
Ցանկ հիշատակված ամրոցների	293
Ցանկ հիշատակված տեղանունների	295
Ցանկ հիշատակված ցեղերի և ցեղային միությունների	297
Ցանկ հիշատակված ազգերի և ցեղերի	299
Ցանկ հիշատակված պետությունների	301
Ցանկ հիշատակված քաղաքների	303
Ցանկ հիշատակված ամրոցների	305
Ցանկ հիշատակված տեղանունների	307